„ЗАСТАВА“ излази трипут у недељи и то: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на по године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец . . . . . 1 „
За Србију:
(у сребру.)
На годину 120 гроша, на пола године 60 г. на четврт године 30 гроша чарш

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6. од нов. сваке врсте оваких ситних слова, а за жигсе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и браће М. Поповића код „црвене руже.

БРОЈ 12. У НОВОМЕ САДУ, У СРЕДУ 29. ЈАНУАРА (10. ФЕБРУАРА) 1875. ГОДИНА X.

РЕПУБЛИКА У ФРАНЦУСКОЈ.

Биће по свој прилици по где кога међу читаоцима овога листа, који читајући пештански телеграм у 9. броју од 22. о. м. овога листа, нису могли схватити шта значи оно лаконично место у њему, које јавља да је у Француској републиканска странка победила. Но како је та вест ради факта о коме говори врло значајна, и пријатељима републиканске форме владе врло мила, то ћемо се овде мало разлагањем исте забавити.

Та кратка вест, да је републиканска странка у Француској победила, не значи ни више ни мање, но да је легалним начином, вотумом скупштине народне, формално призната републиканска државна форма за државну форму Француске; питање о државној форми решено је, република је у Француској дефинитивно утврђена.

Од 4. септембра год. 1870. од дана кад је под теретом општег народног гњева и презрења пала династија Бонапартина заједно са монархијом као дотадањом државном формом Француске, било је неколико покушаја да се република и формално прогласи за државну форму, као што фактично од реченог дана већ и постоји. Покушавано је било да се то учини, још одмах у почетку, кад се састала народна скупштина. Но најпре се рекло да је скупштини народној пре свега дужност, да „избави Француску,“ а под тим изразом разумевало се то: да се у опште одклони могућност и осујети сваки покушај коначног уређења дефинитивне власти, док се не одклоне абнормални однošаји, у којима се било бојати пресије и утицаја каквог с поља. Француска се наиме како је познато, налазила још непрестано под теретом облиге према Немачкој, која је у то време држала посаду своју у неким покрајинама њеним. У прво време како рекосмо општа лозинка, којом се осујећавало легално проглашење дефинитивне државне форме беше та: да се питање државне форме остави in suspenso, не решено, док се обеза Француске према Немачкој не реши са свим, другим речма, док се не плати и последњи франак ратне контрибуције и услед тога, док и последњи немачки војник не остави земљиште француско. Наравно, ову лозинку подржавали су и касније свом снагом сви они, који су били против републиканске државне форме у Француској. Па како у народној француској скупштини има разни фракција, од којих свака има друге, а са државном формом тесно скопчане интересе, то је врло појмљиво, одкуд да се дуго могла продужити провизорија у Француској. Монархисте су за сад у народној скупштини у већини, и да им је само до монархије ради начела монархичног, ради монархије као таке, Француска би давно већ била монархија. Али монархисте у народној скупштини иду готово више за династијом, но што им је до монархије као таке стало, и како има три династије које аспирирају на престо француски, то наравно да има и толико нијанса монархијста у земљи, — јер је сваки монархијста привезао своје начело за једно од тих династија — а опет свака је од тих нијанса представљена и у народној скупштини. Отуд дакле, што би у случају да се монархија усвоји за државну форму Француске, две монархичке нијансе у својим интересима или очекивању морале бити оштећене и преварене, — јер је само једна династија на једном престолу могућа, — отуд се може растумачити за што се до сад није проглашила монархија за државну форму у Француској. Један пут је било озбиљна покушаја, кад се оно водише преговори између легитимиста и орлеаниста у циљу фузије и то тако: да легитимиста Шанбор дође на престо, а да за престолонаследника адоптира, усвоји орлеанца грофа парискога. Но та се комбинација разби о тврдоглавост Шанборову, те сигурно и за то, што се та фузија његовом кривицом осујетила, гласаху сад орлеанци, и међу њима и један принц орлеански за — републику.

Било је више покушаја како већ рекосмо у тој цељи, да се дефинитивна форма државе у Француској прогласи. Док монархисте, немогав се сложити међу собом налазаху интереса у провизорији, надајући се остварењу својих планова и жеља од случаја и времена, дотле републиканци непрестајаху сваку згодну прилику употребити, да изазову решење питања о државној форми. Тако 24. маја 1873 год. истакнуто речено питање, одбише монархисте предлогом Ернуловим да се пређе на дневни ред — дакле да се обиђе решење — са већином од 16 гласова; 23. јула 1874. год. пропаде предлог Перијеров са 31 гласом, а 29. јануара п. р. 1875. год. опет предлог Лабулејев истог смисла, са 23. гласа. Монархисте нехтедоше никако допустити да се реши дефинитивна државна форма јер видеше, да би то морала бити република. Гласање о овом последњем Лабулејевом предлогу било је у четвртак 23. ов. месеца.

Но само два дана касније дође на дневни ред исправак Валонов, који је у главном, у суштини исто што и предлог Лабулеов, и који исто тако значи формално проглашење републике за државну форму Француске, и он задоби један глас већине за се. Три дана касније беше већина за Валонове даље предлоге нарастла на 200 гласова. И тако је сад с тим, што су усвојени уставни закони, што се приступило конституисању у духу републикански установа, република не само прокламована формално, што јој је још оскудевало, него је и у скупштини постала јака већина, на коју се млада република наслања — за прво време.

Како да иста скупштина, која је до сад осујећавала дефинитивум, спречавала да се коначно даде обележје француској држави, како је уједаред пристала на то, биће више узрока. Један је у томе, што се већ многим самим монархистама морало дотужати гледајући интриге и учествујући у њима, те хтедоше изићи из те гадне атмосфере, други је што сад већ многи члан скупштине почиње мислити и на свој мандат те гледа како ће себи осигурати наново избор, трећи је, што се у суседству у Шпанији извео државни удар, те су бонапартовци почели бешње носити главу, што ће уједно бити и побуда, да су орлеанисте у овој прилици држали с републиканцима, како би се осујетио могући и смерани повратак династије бонапартине у Француску. Могуће је најпосле да има и други уз те и осим ти, но резултат је тој мени у држању скупштинских странака у Француској, свакојако повољан, јер је ту земљу извео из провизорије, и као што „Политика“ вели, учинио је способном за — „савезништво“, што ће обрадовати сваког пријатеља француског народа, али што ће у Берлину произвести сваки други, само не пријатан утисак. Дал ће ова република бити срећнија од своји предходница, и дуга века, то ће се тек видити. Свакојако каквоћа органични закона један је услов томе. =

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

„Граничар“ говорећи о паду министарства Чумићевог, излаже ток кризе овако:

„У седници скупштинској од понедеоника, министар-председник Чумић, раздражен толиким интерпелацијама на које није умео одговорити и којима је тако сатеран у теснац да му није било изласка, на један пут, да би се искобељао из теснаца, истакну питање поверења према влади. Ово је изненадило не само скупштину, него и све остале министре, који о томе ништа нису знали. Чумић је сам од своје воље ово питање ставио пред скупштину, нити је о томе било каквог претходног саветовања међу министрима. Председник скупштински, који је био у дослуху с Чумићем, прихвати с места његово питање, изнесе га пред скупштину у овој наивној форми: ко има поверења к министрима нек седи, ко нема нек устане. Разуме се да су изненађени скупштинари сви седили, само су четворица устали. И тако министарство и нехотице добије глас поверења. На то су с места министри повукли се у своју собу, и ту је било грмљавине против Чумића. Нарочито су Каљевић и Пироћанац нападали на њега, како је могао сам о својој глави без претходног министарског савета и одобрења такво питање ставити. Последица те препирке била је то: да су министри Каљевић и Пироћанац поднели оставке. Кад су сазнали скупштинари сутра дан, којим је начином Чумић истрчао пред њих с питањем о поверењу, они закључе на својим приватним састанцима, да у првој седници која дође, Чумићу неповерење изреку. Чим је Чумић осетио, а он с места поднесе оставку у име своје и свију осталих министара, јер се бојао, да га скупштина гласом неповерења не принуди на оставку. Кнез је примио оставке само оне двојице прве, а Чумића је с осталима оставио у министарству привремено, док се не састави ново министарство. (То тек не разумемо. У.) За то време одложене су и седнице скупштинске.

Чумићево министарство пало је дакле у самој ствари. До овога часа још није састављено ново министарство. Борба се води између Јеврема Грујића и Мариновића, другим речма: између народне воље и уплива страних сила. Кнез је ових дана позвао к себи Грујића, Стевчу и Мариновића и хтео је првога с последњим да споји, но та се намера разбила о сталност Грујићеву, који се изјасниo да с Мариновићем не може служити. За тим је у уторак кнез позвао к себи самога Грујића и захтевао је од њега да му поднесе листу министара. Грујић му поднесе листу, но кнез је одбије, нарочито Владимира Јовановића не хтеде никако припустити. Да ли ће пак Грујић попустити, или можда наћи друге личности, с којима ће и он моћи радити, а и кнез да им небуде противан, то ћемо до који дан сазнати.

Међу тим ради сада Чумић с Мариновићем из петиних жила. Овога последњег особито препоручују стране силе, јер им је врло мио уме се лепо удварати, а и кнез има симпатије к њему. (Примећујемо, да је ово писано и штампано пре, но што је ново министарство образовано. У.)

Шузелкина **„Реформа“** доноси у свом задњем броју овај чланак: *„Један мали чланак о великој ухоји Србијиној:“*

„Многи читалац не гледа то радо, што се ми толико бавимо с кнежевином Србијом. Ми се можемо тога ради тим оправдати, што у ово последње доба и „дајбжурнал“ кнеза Бизмарка сасма бригу води о Србији; да богме да не, као ми, пријатељским начином. Пруско-Немачка није ни местанским својим положајем, још мање пак народносним свезама интересована у српским стварма. Срби се могу тим поносити, што тако јако обраћају на се пажљивост Немачке и Русије, јер то показује, да те обе велике силе припознају, да је мала кнежевина Србија важан фактор у великој политици. Чудно је то; Бизмарк и Горчаков труде се толико да кнежевину Србију држе заузданy и на ниско, а баш тим дају јој велику улогу, уводе је у европску политику. Русија журно опомиње српску владу, да настави смерну политику министарства Мариновићевог. Али под тим министарством у опште није много учињено, и баш европско свуд у накрст путовање кнеза Милана беше порти неповољно, јер не путова као турски вазал, клеветник, већ као кнез-владалац од Србије. Окружница, коју је садашњи (сад већ бивши У.) министар-председник г. Чумић оправно кабинетима, кад отпоче своје звање, садржи најпоузданија уверавања о миру. Спрам црногорско-турског сукоба Србија се владала тек заиста сасма лојално. А и кнез Милан наименова господина Мариновића својим (?) заступником на скупштини, што тако значи демонстровање за мир.

Бизмарк заподе са српском владом зађевицу због етикеције, и баш управ тиме припознаде кнежевину Србију за себи равну суверену државу. „Нордајче алгемајне цајтунг“ показује чак и страх од Србије. Пре негде окривљиваше српску владу, да ради у споразуму с пољским новинама, а сад је оптужује, што се Србија подаје француском упливу.' На ова пребацивања одговорише из Београда официјозним начином врло достојанствено.

Пруске и руске манифестације јасно показују, како у Берлину и у Петрбургу сасма озбиљно, шта више и бојажљиво гледе на прилике, у којима ће Србија имати велику улогу. Оба та великосилна царства признају већ Србију за фактора, који одлучује у источном питању. И Срби се могу, како рекосмо, поносити том високом пажњом, којом се к њима обраћа европска политика; али и за ни то буде и за наук, како да се, као што треба у памет узму и држе. Они иду на сусрет судионосним, озбиљним догађајима, и ми се не варамо кад велимо, *да се у познатим кабинетима о Србији кују са свим чудновати планови*, за које ће требити Срби сву своју снагу, да те планове осујете. С тога је сад најпрече нужно, да буду сложни, да се махну сваке зађевице партајске и личнога ривалисања, суревновања, те да непоремећеном свешћу оштро узму на око ситуацију, положај тај и нераздељивом снагом да импонујући супрот стану сваком неповољном искушењу.“ . . .

— Критикујући беседу Шењејеву, пише исти лист, осим другог и ово:

„Ми (Реформа) смо доста пути довикивали Мађарима: „Основни и главни узрок свему злу ваше државе јесте неправда ваше господствујуће системе спрам народности.“ Нама сад служи на велико задовољство, што то Шењеји припознаје, изнесавши категорички постулат: „Зарад лечења свију зала морају се пазити *свачија* права, *једнака* права дати *свакој* народности.“ Јест доиста, то је прави, непогрешљиви универзални лек, и употреби ли се, све ће друго и само собом ићи. И то универзално средство заиста није ни какав арканум, тајна, оно лежи јавно пред очима сваком, ко хоће да гледа. Даду-ли се свакој народности једнака права, биће онда сав народ Стеванове земље задовољан, оживеће онда на ново слободно и весело све животне снаге, данас угњетене, и тај обилати, плодоносни живот органски савладаће сва зла редом. Под системом равноправности не ће само тај *једини*, искључиво мађарски *народ*, него ће и све друге народности не само с „лакшим“, него и с радоснијим срцем приносити жртве. Равноправност свију народности спада, и без тога бити не може, у оквир парламентарне системе, из којега неће ни Шењеји на поље. Он увераваше, да нема у Угарској ни једне *партије*, ни једне *фракције*, *да би гледала* своју политику да отвори, своју мету да постигне изван тога оквира парламентарске системе; али до овога часа има у Угарској читавих *народа* које *не могу* своју политику да остваре у оквиру *садашње* парламентарне системе, *не могу* своје мете да достигну, јер јесу им овом системом закраћено равноправно заступство у парламенту. У том се положају налази надмашна већина целокупног становништва у Угарској. За то и јесте садашња парламентарна система главни саузрок невољи, са које страда Угарска доиста у опасности за свој живот. Ради потпуног уклањања тих невоља треба правичан закон изборни, те да сви грађани Стеванове државе у оквиру парламентарне системе узмогу своје мете достићи и бити задовољни. *Задовољство народа јесте највећи интерес, јесте необходни услов за поштен и трајно осигуран опстанак државе.* Право рећи, отворена је рана на угарском телу државном силом учињено приспајање Ердеља с Угарском. Да се та опасна рана извида, преко је нужно, да велико кнежевство ердељско добије на ново свој сабор и буде у истоме одношају, у ком је краљевина Хрватска. Даду-ли се свакој народности једнака права, поможена ће бити тиме и оскудица у умним снагама и целокупној државној управи, на што се Шењеји тужи. Кад се одустане, *да не буде више државна служба привилегија мађарисања* и мађарисање не буде више услов кад службу траже и друге народности, наћи ће се тада у сваком племену народном изобиља душевних снага за управу, и особито, ако се, као што Шењеји иште, одржи авитичка автономија у муниципија, које да богме да не смета, да и та управа муниципска не преустроји спрам времена. Само не сме та реформа бити ради цели за механично централисање.

Не ћемо и не смемо прећутати, да немађарске народности Стеванове државе не верују Шењејевом обећавању равноправности, него већ унапред држе, и тај државник, колко је год иначе одарен великим особинама — да је и он горди Мађар, да и он под том речи: интерес државе разумева привилегисан посебице интерес, то јест господство мађарисања. Народности у тој мисли још већма утврђује то, што је горња кућа, у којој седе њих највише једномишљењака Шењејевих, показала се у питању народносном још терористичнија, насилнија него-ли кућа посланичка. Али ми ћемо ипак са своје стране, док се год узможе, веровати и надати се, да ће такав државник с тако јасном увиђавношћу, конзервативац с тако практичком тенденцијом, као што је барон Шењеји, осведочен бити о нужди народносне равноправности, те да Стеванову државу развије, да буде држава достојна времена, слободна правна и културна, и у опште да потраје тако за дуго.

Говорећи по том о равноправности цркве и верозакона, завршује на последку овако: „Свакако речи Шењејеве су врло важне и његова беседа ова јесте и остаће најзначајнија за ове дуге све-

колике расправе. Одлучнога значаја, као што рекосмо, ипак нема. Прелом ће наступити тек новим изборима за сабор. Шењеји и сам у погледу свога личног станишта врло је одрешено рекао, да се он по своме политичком осећању *данас* на тај парламенат поуздати не може.

ВЕЛИКА НАРОДНА СКУПШТИНА У ЦРНОЈ ГОРИ.

Као што је јављено било, на Цетињу је отворена била 7. ов. мес. велика народна скупштина.

По „Гласу Црногорца“ саопштавамо овде о тој скупштини овај извештај:

У староме цетињском манастиру на ономе истом мјесту, гдје је скоро прије двјеста година владика Данило Петровић сазвао био главаре црногорске на договор и утврдио их у јуначкој одлуци, да на оно знаменито — вазда сјајно и величанствено у повјесници нашој — бадње вече учине јуриш на домаће Турке да их све ставе под мач или крст часни, да тијем очисте земљу од некрсти и њој и народу слободу сачувају — отворена је 7. о. м. велика народна скупштина.

У пространој дворани бјеше се већ смјестило 156 народнијех главара, кад је око 9 ура Њ. Св. кнез дошао, праћен преосвештеним г. митрополитом и тројицом г. г. сенатора и мноштвом народа. Бурно и дуготрајно „Живио“! поздрави га са свијех страна.

Њ. Св. кнез отворио је скупштину бесједом, у којој је изложио побуде, за што је сазвао скупштину и задатак, који има скупштина. Стање подгоричке ствари захтјевало је, да народ буде о њој обавјештен и да даде свој глас о томе. А овом приликом намјера је кнежева, да представи народу сав рад и напредак, који показује Црна Гора од последње скупштине г. 1868, па да и у томе погледу народ изрази своје жеље. Кнез је позвао скупштину, да слободно, као што приличи духу нашега народа, искаже своје мишљење и жеље у свакој ствари, јер само тако може бити праве користи од договора. „Ви знате, рекао је кнез, „да у нас нема, као у друге земље редовнијех скупштина. Садашње стање и границе наше земље још не траже ту красну и јако корисну установу. Али сам вас сазвао и сазиваћу ћу вас по сад, ако Бог да, и чешће, кад год за то прилике и потребе буду, јер овакав договор може и мени и вама и земљи нашој само јакости и напредка донијети.“

Нама је много жао, што нијесмо у стању и овај лијепи говор нашега свијетлога Господара и остале говоре из ове скупштине у цијелости донијети. Но по памтењу и по нашијем биљешкама, што је могуће било вјернијим, саопштавамо овдје садржину говора, а у другијем бројевима донијећемо у кратко сву радњу скупштине.

Као што напријед поменусмо, Њ. Св. кнез је изјавио скупштини, да хоће да јој покаже све што је радио и урадио за своју земљу од последње скупштине на Цвијети г. 1868, коју је био тада сазвао, да ова одвоји књажевско од народнога имања и да ово уреди, јер до онога доба, све што је било народње било је и кнежевско. Кнез је по својој вољи и потреби о свачему располагао, како је најбоље умио. Кнез је увјерен, да ће и скупштини мило бити, да зна, како се од доба оне промјене налази Црна Гора не само у финансијском погледу него и у цјелокупној државној управи и стању.

Кнез почиње своје излагање са уређењем манастира које је одмах по скупштини предузео. Изабрао је њеколика лица од повјерења, која су заједно са Њ. Високопреосвештенством г. митрополитом обишли све манастире и из великога нереда, у којем се налазаху, ставили их у прави ред. Сви приходи до тога доба нијесу могли ни расходе њихове покрити, а од тада, не само да их потпуно покривају, него још остаје и за касу знатна сума, која је прије због рђаве управе изгубљена била.

За тијем пошао је кнез у Русију; требало је давне везе, које су везале Црну Гору с њеном покровитељицом, поновити и потврдити, јер све стара на овоме свијету. Кнез се радосно сјећа, да је тамо имао сјајни дочек. Њ. В. цар Александар примио га је љубазно и очински.

Кад се кнез вратио из Русије установио је с помоћу царском, богословију и велику женску школу на Цетињу. Приход добара манастирскијех употребио је на већи број школа, који је од 6—7 доста слабијех нарастао до 52 потпуно уреднијех, са младијем учитељима, који би својијем трудом и успјехом част чињели народнијем школама ма у којој другој држави.

На истоме путу у Русију био је сазвао кнез у Бечу најбоље фабриканте новога оружја и ту је изабрао систем Крнкин, који му се најбољи учинио, што се и засвједочило и купио је онда 2500 пушака, које данас носи гарда.

Том приликом такође у Бечу, склопио је кнез уговор са Аустријом за свезу телеграфа која је одмах остварена по његовом повратку у земљу. Скоро до свршетка г. 1869 радио је кнез непрестано на домаћем развитку. При самоме крају те године догоди се буна бокешка. Та околност дала је кнезу прилику, да покаже народу бокељском ону љубав и сажаљење, које је њихово ондашње стање захтјевало, с једне стране, а с друге, покрај свијех нападаја аустријске штампе и сплетака непријатељскијех цар и влада аустријска признали су неутралност и поштени поступак Црне Горе у овој ствари.

Даље спомиње кнез, како је слиједеће године у средини земље положио темељ граду названоме Даниловграду за спомен славноме кнезу Данилу. Град се овај лијепо подиже; има у њему већ данас доста лијепијех дућана, у којима народ налази све оно, што су прије под страхом у Спуж и Подгорицу узимали.

Прелазећи на војску, кнез изјављује, да је она доста добро уређена. Подучавана у најнужнијем војничком знању и усавршавана у својој природној вјештини, она је постала војска правога реда и престала је бити, као њекада, самовољна чета. Поставио је командире, подкомандире и четнике, људе мудре и способне, у које се узда, да ће потпуно одговорити своме задатку. Они обучавају војску у духу њену, неподчињавајући је њекијем формама, које, и ако су нужне за друге народе, нама би штетне биле.

Г. 1871 добио је кнез сина. Кнез се радосно сјећа, с каквом га је неописаном радошћу народ дочекао и овеселио му се и то му је још јаче засвједочило љубав народњу. Сина свога, и ако Бог да Господара синова нашијех, ставио је под могућу заштиту Њ. И. В. цара Александра, који му је крштени кум био. Од ове духовне свезе са сјајним двором руским очекује кнез и бољу будућност младога нараштаја.

За тијем долази кнез на преустројство државне управе, коју је, како је већ засвједочено извео на корист земље и њезина угледа у свијету. Поставио је четири управе за државне послове: за спољне послове и просвјету, за унутрашње послове и грађевине, за финансију и за војене послове. Јако увећани послови и потреба, да се они што уреднije на што већу корист земаљску врше, побудили су кнеза, да то учини. Сенат је уредио као највиши земаљски суд, и установио је седам начелништва изабравши седам мудријех људи су по два помоћника, такође побиранијех. Говори како га је јако болело, кад год је видио сиромаха Црногорца, који чак из крај Таре или Лима дође на давију по три четири конака хода, да врховном суду каже своју бољу, коју капетан или није био у стању извиђети, или није имао каде. Плата је капетанска мала, а од једнога човјека, којему колико толико није замука наплаћена, не може се много ни искати. Од таквога капетана не може се тражити, да он сједи по пет ура и више на дан, да чека и слуша давуџије. Он је кутњи домаћин, он хоће да ради и да тргује, као и остали људи и сељани. Начелницима је дао добру плату, и њиховијем помоћницима, да могу, без бриге о домовима својим, сјећети и извиђати потребе свакојега, а капетанима, судовима среским, одредио је дјелокруг. Кнез је увјерен, да је свак већ увидио, колико је ова унутрашна установа одговорила потреби народа а о томе зна најбоље сенат, који је сваки дан имао прилику, да се о томе увјери.

У свези с овијем увјерио се кнез о потреби, која се с дана у дан све већма осјећала, да се наши закони поправе и прошире. У име тога обратио се двору рускоме, да му пошље једно лице, које ће бити у стању овакав рад предузети и извршити. Као у свему и за ово му се руско правитељство радо одазвало, и послало је једнога свог правника, који, пошто се упознао с нашим обичајима и примио кнежеве налоге, ради данас на казненом законику, који ће се скорим обнародовати. Са добријем законима, рече кнез, земља се унапређује, ујамчава се лична сигурност и сигурност имања. Закон свакога заштићује и пред њим је свак једнак.

Из досад реченога кнез мисли да ће сваки увиђети, колику је пажњу поклањао унутрашњем развитку, којем се веселе наша браћа уопште, јер њањ полажу уздање своје, и који је праведно оцијењен од изображених држава. Овај рад отворио је Црној Гори врата у животу међународном и први је корак у томе уговор с Аустријом о узајамном предавању простијех злочинаца. Ово је један чин, којим је Аустрија засвједочила према Црној Гори уважење своје уводећи је у круг изображених држава. Осим овога уговора и уговора телеграфеског, закључио је кнез са истом државом уговор поштански и уговор за свезу новога колског пута од границе до Даниловграда. И оба ова уговора живо су ступили у живот.

Овде говори кнез о важности тога пута премда је увјерен, да га народ најбоље умије цијенити, као што је и почетак радње овога пута радосно поздравио. Покрај чврстијег закона трговина је од први услова за живот једне државе. Трговином се подиже добро стање њезино. А трговина без добријех путова, ако није мртва, са свијем је слаба. Пут колски од Котора од Даниловграда по средини наше земље свезаће нашу најглавнију трговачку тачку с морем. Даниловград постаће за кратко вријеме стовариште домаћијех и странијех производа, гдје ће и наш народ и они из околине наћи на палуку све потребне ствари које је био принуђен тражити у стране земље. Радња овога пута скончана је великијем трудом и трошком. Али због његове важности не треба жалити ни једно ни друго. Зато препоручује кнез свијема, нека сваки припомогне за што скорије извршење овога великога предузећа, којега је корист тешко замислити, док се сврши.

С овијем још није кнез изложио сав унутрашњи рад свој. Најбољем расположењу и вољи стајале су му на путу рђаве године и набавке војенога материјала. Око овога последњега највише је радио, јер се држи оне изреке која каже: И ко хоће мира ваља да се спреми за рат. Никад, ни у једно вријеме, ни једна држава није могла нити може рећи: Ја сам напредна! Па одкуд би, пита кнез, могао он то рећи о Црној Гори, која по положају, по имању, по снази, Бог зна који ред заузима у сили оружја. Али опет је у стању скупштину увјерити, да су наше пушке добре, цебане пуне и уредне. Пушака имамо више него војника, фишека доста. Па с овијем кад неби смо имали доста снаге да добијемо, доиста имамо уздања, да ћемо учинити, да се прича о јунаштву нашем. Ако положај Црне Горе није, који пријети, он казује, да нећемо да смо ичији задушници.

О прошлој години, јединственој злим родом у половини овога вијека, рече кнез, да нас је много задржала у напредовању нашем и ослабила народ и касу. И ова је година прву прилично поправила и народ поисправила. А кад би милостиви Бог дао још и другу годину добру, и касу би опоравила. За сад по извјештају државног касијера, у стању је рећи, да се каса покрај свијех великијех разхода налази у доста приличном стању.

Иза свега овога говори књаз о одношају Црне Горе према другијем државама, увјерен, да је нужно да народ зна да ће скупштини мило бити, да чује, које су државе према Црној Гори најбоље расположене.

У првоме реду спомиње кнез Русију, нашу давнашњу покривитељку. Нарочито особиту љубав и пажњу показује Њ. В. цар Александар и влада његова и према кнезу и према народу црногорском од времена кнежевог путовања у Русију. Такође са сусједом Аустријом стоји Црна Гора у најбољем одношају. Она непропушта прилике, да јој укаже наклоност и пријатељство своје, за које јој Црна Гора неће затајати своју захвалност. Осим тога, колико су цар и влада наклоњени кнезу и народу нашем, засвједочено сјајнијем дочеком кнезу, који му је указан приликом бечке изложбе.

Кнез спомиње даље, како је пријатно дочекан у Берлину од Њ. В. цара њемачког, кад се враћао из Русије. Берлинска влада за тијем је продужила најпријатељскије одношаје с кнезом све до данас. недавно царев рођак Фридрих Карло послао је кнезу по нарочитом посланику сабљу свога славног дједа краља прускога Фридриха III. што је доказ, да је кнез остао у Берлину у добром спомену.

О Француској изразио се кнез благородно. „Благодарност, рече, мора бити прво чувство сваке поштене душе“. Црна Гора мора вазда захвална бити Француској. Она је за сад ослабљена крвавим ратом, но француски је народ велик, он ће се лако подићи. И она је и сад наклоњена Црној Гори. И краља италијанског по његовијем пријатељским ријечима цијени кнез пријатељем своје земље. Кад је прошле године посјетио Њ. В. царицу руску са Св. кнегињом Миленом у Напољу, имао је сретну прилику, да се с њим упозна.

Овај поглед завршио је кнез ријечима: „И тако могу вам рећи, да сам јако срећан, да је данас Црна Гора, осим једне, са свијема државама јевропскијем у пријатељству и да ужива њихове наклоности.“

Продужив даље настала је у скупштини још свечанија тишина, кад је кнез проговорио о Србији; чини ми се да сам вјерно прибиљежио ове ријечи кнежеве: „Од нашега потњег састанка изгубио сам моју прву узданицу књаза Михајила. Он ми је био брат, кум и друг на пољу наше народне радње. Све ме увјерава, да и у кнезу Милану имам добра друга на истом пољу. Најтјешња свеза међу посестримским кнежевинама Србијом и Црном Гором вазда је најозбиљнија тежња моја. Непрестаните и ви гајити у народу тај дух спасавајуће тежње.“

Кнез је споменуо даље пријатељски одношај свој са кнезом Карлом од Румуније, који је прошле године установио на Цетиње своје политично агенство. О Грчкој говорећи нагласио је, да тежи за добрим одношајима с истом краљевином једне вјере и тежње.

Напошљедку прелази кнез у своме говору на Турску. Из овога важнога дијела говора забиљежили смо од прилике ово: Изузимајући комада од Бијеле Горе до Сутормана, Црна Гора граничи свуда с овом државом. Наши се интереси највише с њом вежу. Од помирења г. 1862. кнежева је највећа брига била, да ове интересе доведе у склад на корист обију страна. Покрај све ове тежње на жалост до сад није успио. Напротив, што год се Црна Гора спољне и унутрашње боље развијала и њена је мржња у истоме степену према њој расла. О томе се кнез у више прилика увјерио, а неке прилике и наводи.

Кад је јевропска комисија поставила границе међу нама остале су њеке појединости, за које се предходно уговорило, да ће бити извиђене међусобном комисијом. Ову комисију изашиљао је кнез више пута, дајући својим комесарима највећа упутства. Ипак се није никада до погодбе дошло. Дуж цијеле границе оста све исто, да се чобан с чобаном правда: „ово је моје, није но ово“! Из тога су често сукоби на граници искрснивали, од којих је најкрвавији био бој на Липово. Па ни те непрекидне пограничне вађевице нијесу могле извести кнеза из понашања, које је себи ставио, све до бечке изложбе. Том приликом без икаква права, позове порта кнеза, да Црна Гора учествује у тој изложби. Овијем позивом зачуђен одговорио је кнез порти, на такав начин, да, кад би била друга држава и мислила да збиља има права, неби друкчије одговорити могла до топом и пушком, а не једном нотом, којом се повукује слабијем начином, недоличним ономе, који нешто, тобоже своје, тражи.

Стање оваквијех одношаја осјећао је народ с обије стране, а нарочито је оно доводило све вишу и вишу несигурност Црногорцима, који су прелазили на турско земљиште ради трговине. То је засвједочио најјасније поход подгорички. Кнез је увјерен, да скупштина зна, колико је јако дјеловао на њега тај догађај, да је у овоме догађају његово и народно осјећање исто, па да ће и мисли истијех бити у расправљању тога догађаја. Питање ово долази пред скупштину. За то о томе неће много да говори. Само још наглашује да је овај догађај опет и свједок реда, који постоји у његовој земљи. Народ црногорски показао је овом приликом умјереност достојанствену, која ће, с поуздањем очекује то кнез, морати бити праведно узета у обзир од јевропскијех сила.

Кнез оставља напошљедку скупштини, да из свега овога увиди трудове и заузимање његово за благостање морално и материјално Црне Горе и похваљујући послушност и рад народнијех старјешина, којим су га потпомагали, завршио је ријечима: „Бог нека благослови наш доданашњи и поданашњи труд и подузећа.“

Скупштина се бурнијем усклицима: „Живио књаз“! одазвала овој бесједи Господаревој.

Тијем се ова сједница заврши, пошто би заказана друга за по подне. *У њој је претресан догађај подгорички, но сједница је била тајна и за то не можемо о њој тикаква извјештаја донијети.* У идућем листу саопштићемо радњу треће сједнице.“ (А ми ћемо исто учинити, чим нам тај лист стигне. У.)

БЕСЕДА Д-РА МИХ. ПОЛИТА ДЕСАНЧИЋА

држана у седници угар. сабора у четвртак 4-ог фебруара тек. год.

(По стенографији.)

Пошт. представнички доме! Свагда, кад би слушао у овој саборници нападаје на пошт. г. министра финансија, свагда би са сажаљењем погледао на мужа, кога је читав живот најчистије домољубље, а кога је сутоњ живота неограничено пожртвовање за отачбину, ал у коме је читаво данашње стање угарске тако рећи отеловљено. Повесница ће сигурно споменути његов претежак посао, ал ће тај посао уједно означити, као радњу Сисифуса. На жалост, такав је положај, да не само кад би пошт. г. министар финансија, него кад би ми сви, кад би читава земља помогла камен нуз брдо ваљати, камен би се опет и опет натраг одкотрљао. Садашње жалостно финансијално стање Угарске није нешто случајно, није прелазно стање него је чиста посљедица читаве једне системе. Када какова земља обилатом снагом снабдевена у мирно доба, без изванредне несреће, без рата, без окупације — ипак у тако финансијално стање дође, томе узроци морају бити изванредни. Једна или две неродице, новчана криза, шта више и само расипање у администрацији никад неби могли Угарску довести до понора пропасти, да је само политична система друга била. Домољубно пожртвовање кадро је млого шта учинити, ал ди је политична система хрђава, ту је свако напрезање узалудно. Истина Француска — као што је изволио споменути пошт. г. министар трговине — могла је платити милијарде, али Угарска тешко да ће бити у стању успоставити равнотежу у својим финансијама, јер Угарској оскудевају увети за домољубно пожртвовање.

Положај је хрђав, како у обзиру државоправног одношаја, тако и у обзиру унутарње политике.

У државним финансијским питањима, и у опште у државној финансиској политици има нешто врху чега треба да је свака земља, свака држава сама са собом на чисто, а то је: да ли политична система, да ли политични положај одговара финансијској и државно-економној снази јој. Ово је једно другом короларијум. За то свагда остаје истинита она изрека француског министра: Faitet — nous de la bonne politique, et nous vous ferons de bonnes finances.“ Али баш што се овога одношаја тиче, то се у повесници Угарске као нека црвена нит вуче нешто, што би се могло као нека појава, као неки феномен означити, и што ја у повесници други држава не налазим, а то је тај појав, да какова држава за љубов извесног политичног положаја ужасне жртве чини, а никада да неуживa плодове тих жртава. Од мохачке битке Угарска је страшне жртве доносила у крви и у новцу за одржање велесилног положаја; на против у колико је велесилни положај Аустрије тврђим постајао, у толико је политичан положај Угарске гори бивао; по томе Угарска је својим новцем потпомагала, да јој сопствен политични положај гори буде.

Но и сад пошт. доме! читаво садање финансијско стање даје се свести на једно једито питање, а то је питање: да ли подржавање велесилног положаја Аустрије сачињава специфичан државни интерес Угарске?

Ја мислим, да је ово питање већ решено, решено је са поравнањем од године 67-е но којим је начином решено, то јасно показује жалосно стање финансијско наше отачбине. У свакој држави

пошт. доме, могу се правити експерименти до извесне границе, ал је врло жалосно, када једне државе биће, живот, главница читавих генерација жртвује се нечем, тако неограниченом неизвесном, тако јако проблематичном, као што је велесилни положај Аустрије.

После огромних светских догађаја, који су се у последњем деценијуму збили, онај који држи велесилни положај Аустрије за специфичан државни интерес Угарске, тај уједно мора веровати у будућност Аустрије. Ја ћу признати, да ово може бити предмет политичног убеђења, али погледом на врло жалосно финансијско стање наше отачбине, одношај према Аустрији има одлучавајући уплив, па баш у том обзиру остаје свагда алтернатива: веровати или неверовати у будућност Аустрије. У колко је једно или друго политично гледиште меродавно, могућна су само два политична правца: једно је политика конзерваваца, а друго је политика странке неодвисности. Tertium nón datur.

Ако је ту већ струја конзервативна, онда јој неможе никаква коалиција на пут стати, јер конзервативна струја, конзервативна странка има своју повесничку конзеквенцију и ја мислим, да онај муж (Тиса) који је за ово 7—8 година био најжешћи противник поравнања од год. 67-ме, да неће ући у ту повесничку струју. Коалиција је могућа, али само као прелазно стање. Шта је та конзервативна партија? питао је неки дан Фрањо Пулски пошт. посланички садруг. Но није то питање да ли је појам конзерватизма у Угарској правилан или не, него се мора признати као факт да је у Угарској постојала, и да још постоји конзервативна странка, а да та странка има свој известан политичан правац. Зато баш са највећом љубопитљивошћу чекасмо беседу пошт. посланичког садруга барона Павла Шењеија. Ја ћу признати, да је у тој беседи у неком обзиру била мала девилузија. Ал у једном ја се преварио нисам, а то је то, да барон Шењеји у овом дому, у овом сабору, јоште сада није могао развити сав свој програм. Конзервативна странка има своју излазну тачку, и ова је врло чиста, врло лоћична. То је та странка, која у Угарској најбоље представља ону мисао: да лежи у интересу не само Угарске, него и у интересу самог мађарског племена, да подржава велесилни положај Аустрије, и да је тај интерес тако силан, да му је потчињен и сам државоправни одношај Угарске према Аустрији.

По мом схваћању и конзервативна странка и пошт. левица имају своје додирне тачке, у колко т. ј. les extrêmes se touchent. И једна и друга странка жели ревизију поравнања од 67-ме, само свака са свога гледишта. Дотле пак, док би ова ревизија била могућа, дотле је и примирије могуће.

Становиште конзервативне странке врло је чисто. Ако велесилни положај Аустрије лежи у интересу Угарске, ако је то специфично Угарски интерес, онда ваља дати монархији оно, без чега се тај велесилни положај не би могао подржавати но ваља тако дати, да Угарска не дође до пропасти. Ово пак поравнање од 67-ме није учинило. Неварајмо сами себе! Поравнање од 67-ме створило је две различите државе, но од којих ни једна нема снаге да подржава велесилни положај монархије, с друге стране пак не уједињава довољно снагу тих двеју држава, да се трошкови око велесилног положаја умале. Поред тога унутрашњи састав сваке од тих двеју држава такав је, као да је свака за себе какова велика сила. Особито је тај административни апарат у Угарској тако луксуриозан као да је Угарска за себе какова велевласт првога реда. Посљедица таквe државне системе мора бити финансијска ексхаурација (исцрпљење,) само с том разликом, да она држава, где је промет, обрт, трговина, у опште где су средства издржавања већа, да та држава може дуже да се бори против те финансиске ексхаурације, на против Угарска, која је упућена на полоделство, кад наступи једна две неродице, једна новчана криза и нешто расипање у администрацији, мора доћи до понора финансијске пропасти. Како би се ваљало борити против те финансијске ексхаурације, која лежи у државној системи монархије — у том нам је барун Шењеји са својим програмом дужан остао. Али конзеквенције већ даног програма дају се лако певући. Ако велесилни положај Аустрије захтева безусловно одржање заједничке војске, а одржавати заједничку војску и хонведе превазилази финансијску снагу Угарске, то је наравно, да ваља хонвиде укинути. Томе досљедно био би корак дасе поравнање од год. 67-ме подвргне ревизији, но на корист заједнички посала, а на последку да се установа делегација консолидује, односно да јој се други сустав даде. То је чиста политика, која држи да је подржавање велесилног положаја Аустрије специфичан интерес Угарске и мађарског племена. Значајно је, врло је значајно господо она чињеница, да се у опште беседа барона Шењенја са таквом нестрпељивошћу очекивала. Значајно је то због тога, што то показује, да је либерализам Угарске, који је са поравнањем од 67-ме инаугуриран, коначно до пропасти дошао, значајно је то и због тога, што смо већ у оној струји, која је била и струја пре 15 година кад су старо-конзервативци у год. 1860-ој својим начином хтели изравнати Угарску са Аустријом.

Моје је мнење то: једна алтернатива, да се нашим финансијских невољама помогне може бити та кад би се политика конзерваваца прихватила, ал онда наравно, да би још већма жртвовали самосталност и неодвисност Угарске.

Друга је алтернатива, да се нашим финансијалним невољама помогне, политика странке независности, алтернатива, која се састоји у самосталности и неодвисности Угарске. (Свршиће се.)

УГАРСКИ САБОР.

У среду 22. о. м. говорио је *Коломан Тиса* у буџетској генералној дебати беседу. У првој половини репетира оно, што су други говорници већ рекли, с тога ћемо ту половину у главном изводу а другу од речи до речи саопштити. Говорник је одмах напред изјавио, да ће се уздржавати од полемике и рекриминација, јер вели одношаји у земљи морају се у ред довести, какви му драго били узроци због који смо дотерали до овог данашњег заплета.

На беседу министра финанције примећује председник двоје. Прво да је овај изазивао рекриминације, јер је вели певао стару народну песму на нове ноте: „Ја нисам ни чему крив“ те је гледао да докаже, да је свему сабор крив. (Смеј с лева.) Тим је министар показао, да не свађа природан положај одговорне парламентарне владе, и да је неправичан не толико према левици колико према десници. (Одобравање с лева. Тако је. Истина је.)

Говорник доказује да се тим путем којим је ударио министар финанције убио углед сабора, а кад се углед сабору убије, онда може у земљи свачега бити само не конституционализма.

По томе доказује да министар нема право, што сву кривицу баца на сабор, односно већину саборску, јер ова је имајући поуздања у патријотизам и увиђавност владе, ишла за њом, те пита како то изгледа кад се вели: „ти си већино саборска гласала за оно, за што смо ми хтели да гласаш,“ а криви се само сабор, што је то на зло испало, (живо одобравање) и наставља овако:

„Истина је, могло би се с друге стране замерити већини саборској и рећи јој, што је тако дуго подпомагала ону владу, која нас је дотле довела? (Тако је! с лева.) Али да један министар то каже, заиста се неда поњати, она би већина могла с већим правом рећи: „Ми смо вас у тешким приликама подпомагали са самопожртвовањем дајте нам сада ви рачуна; шта учинисте са земљом и са угледом наше рођене странке. (Тако је, с лева, покрет у сабору, вика с десна.)

Још ћу само на једну у говору г. министра да рефлектујем.

Министар је рекао, да горња Угарска велику, а доња Угарска малу порцију плаћа, и да прва своју дужност тачно врши, а ова друга да то не чини. Но ја то збиља неразумем одкуд да је то посао министров, да гледи да уз наше и остале невоље дође још и мржња једнога краја земље на други. (Прекидање говора виком: то је дражење, divide et impera, раздели па господари) али кад ја поштовани доме помислим да већи део народа у горњој Угарској није Мацар по језику, а највећи део народа у Алфелду (доњој земљи) да је Мацар по језику, шта се отуда даје извести? То да је сам један министар земаљски рекао, да су у Угарској Немацари већом порцијом оптерећена него Мацари? И шта ће бити посљедица томе? То, да ће се рећи: Гле, ови хоће да одрже државу, која је мацарска а показало се, да нису Мацари то што извршују своју дужност према својој држави него Немацари. (Истина је, истина. С лева.)

Говорник сумња да је катастар неправично разделио порез, и доказује, да порезну снагу не чини само каквоћа земљишта него и одношаји климата и населења. Даље пребацује министру, да својом горњом изреком кортешује за нове изборе, јер он тиме вели онима у доњој земљи: „Ево ми смо ти, који хоћемо вашу невољу да уклонимо,“ а онима у доњем крају прети: „Журите се под наше барјаке, јер ако још једанпут видимо да сте против нас, зло ће те пројти.“

У даљем току свога говора, казује говорник, да у Угарској нема праве парламентарне владе, него да је у њој дикастеријалан систем, само што се шефови појединих дикастерија зову министрима, јер ди је парламентарна владавина, ту се неможе догодити, да толики државници, толики министри појединце испадају из министарства и лепо седну за леђа својим насљедницима. (Истина је! с лева.)

Говорник казује даље, да влада није кадра земљу у невољи спасти, те да је тога ради ваља другом заменути. То, што нема праве парламентарне владе, даје говорнику повода да изјави, да се не може од опозиције захтевати, да само за љубав теорији удеси своје кораке онако, како би то чинила у најуреднијим приликама. У ванредним приликама, морамо се, вели Тиса, и ванредних средстава лаћати. Говорник по томе казује, да влада ова није парламентарна и због тога, јер од министарства, које је склопљено да штедњу уведе у државни домаслук, очекивао је да ће поднети буџет у коме ће до крајње мере штедњу терати, тако, да би, кад би још ко штогод збрисати хтео морало рећи: то се не може, ја за ово узимам одговорност, а ко то хоће нека он за то одговара, (одобравање с лева) али то влада не учини.

Други би задатак владин ваљало да је био да је бар енергичну иницијативу узела на њу управе правосудства, код жељезница; требало је даље, да је предлоге о државним добрима израдила. У место тога чусмо последњих дана из уста министра финансије, да би добро било кад би сабор закључно, да се она продаду, јер онда би се могло латити министарство тога да изради план за продају — а по моме мишљењу требало је министарство и с предлогом и с планом пред сабор да изађе. (Тако је, с лева.)

Ту је и питање јавне роботе. Годинама већ бави се министарство с њоме, и свако зна, да би се без повишице порезне мере, јединице за разрез пореза, тим, што би се учинило да небуде преваре и што би се побољшала употреба, велика сума, најмање два милиона земљи заштедити могло. Али ту се ништа не уради.

Да је у питању о царевинском и трговинском савезу при крају године 1872 пало на памет министарству, да у интересу земљском користи се својим правом, те би оне по нас шкодљиве тачке већ у другој половини 1873 године или би се измениле или би иначе већ у сред маја 1874 приспео термин за одказивање, и тај би бољак био данас позитивна тачка у буџету, па и сад да се озбиљно тога питања прихвати бар би имали за 1876 г. изгледа, да би до бољка доспели. (Одобравање с лева.)

С тим долазим на питање о банци. О њојзи смо чули, да министар нема времена, да на њу мисли, да дакле нема каде да се стара за кредит у земљи. Кад се пре неколико месеци предлагало, да се обазриво путем постојећих новчаних института помогне бар онима контрибујентима, који су вредни кредита, да свој порез, новцем који су узели са 8—10 а не на 30, 50 и 100 процената исплаћују, онда је тај предлог одбачен. По мом схваћању може се напаст тога наглашеног вухерства из основа само тако уклонити, ако се постарамо, да, кад је и новац роба, да се одношај између тражења и нуђења новца поправи. Сад чујемо — а можда није ни истина — да влада онима, који кредита траже, хоће са $1\frac{1}{2}$ милијон форинти преко жупана (чујмо) да помогне. (Вичу с лева: то је лепак кортешки.)

Ја не велим да и то неће нешто помоћи, али ми је чудо, да се детос није тај новац нашао него сад пред избор и то преко жупана. (Одобравање с лева.)

Говорник одобрава да се у незгоди овој ишту од народа жртве, али он ште од владе, да зна шта ће бити са тим жртвама, да се нови порез не баци у буре данаидско (живо одобравање с десна.) он вели: кад непријатељ навали на земљу онда ће мо се сви дићи да га сузбијемо, али да нећемо дати војводство у руке ономе, који је непријатеља у земљу дозвао. Он хоће дакле, да се ново министарство склопи, да се по чврстом плану ради, јер садање министарство нема никаква плана, да би још боље доказао нужду промене министарства, каже, кад би једно акцијско друштво због истина добру раде, али доста непромишљене и лакоумне управе свога директора у неприлику дошле, да би истина чланови жртве учинили, али их јамачно не би ономе поверили, чијом су кривицом у зло упали. (Тако је, с лева.)

Он је против повишице пореза, против тога, што најпре ваља гледати да се порезна снага у земљи повиси.

Но господа министри веле, они морају гледати да добију времена, а за то им је порез нуждан. Али господо моја, тако се исто и лане говорило. Ми смо истина добили времена, али смо га, опростите што ћу вам рећи, лепо и преспавали. (Смеј и одобравање с лева.)

То што министри кажу, да жестоки нападаји на њих убијају кредит земљи, назива говорник пресијом, којом се хоће министри на својим столицама да одрже.

О штедњи и докле и како да се што више заштеди казује говорник то исто, што и Шењеји у својој беседи, а тако исто ништа ново не наводи ни о томе како би се дефицит подмирити могао; и он пристаје, да се узамљује, ма да то неволе, и ако се не би до 1877 године у ред дошло онда да се порез повиси. По томе подноси говорник свој протупредлог у коме ште да се буџет не узме за основ специјалној дебати и да се нареди да се тај предлог на свршетку његове беседе прочита и у штампу даде.

Законе о заједничким пословима дели говорник у три групе.

Прва је законски чланак XII. од год. 1867, чије трајање није ни за које доба везано, које се по свађању сваке конституције, даде модификовати, чим су у томе сложни сви фактори. У ове факторе мора се сасвим наравно и аустријска легислатива рачунати, но који закон, јер није ни за које доба везан дотле важи, докле се нова погодба не начини (Одобравање,)

У другој су групи они закони, који су везани за известан број година. То су висина свote, царевински и трговински уговор, закон о систему обране. Те имају термине своје, који су код неких близу код неких нешто даље. Код тих зависи нова наредба од околности, нужде.

Трећа је група заједнички дуг државни. Ја сам навек говорио да смо ми злого дуга на себе узели, о чему се даде из дијаријума саборски осведочити, који ће и то показати, да се и ја међу онима налазим, који држе да то није упутно што смо се унапред одрекли користи, која би нам евентуално могла доћи од искрене или заплетене редукције камата, али све једно или ја тада опоновао или не, тек данас то стоји, да је угарска легислатива те своте примила и то — што с двоструким болом изричем — тако, да је унапред се одрекла користи од редукције камата. Та обвеза то је онај терет заједничког поравнања, који ћемо — ја то не кажем од добре воље — не престано морати плаћати, ако се законом означеним путем не ослободимо те обвезе исплатом капитала сразмерно одређеној квоти, јер ако ће те ми веровати, Угарска не може ни у томе случају — што јамачно ни у сну снити неће — ако би срећну револуцију дигла, доћи дотле, да се тога терета опрости. (Живо одобравање.)

Четврто је, што не спада у групу заједничких ствари, но многи их не у овоме дому али у земљи овамо рачунају — питање о угарској самосталној банци. Ова у опште неспада у заједничке ствари. (Тако је!)

Кад тако стоји са заједничким стварима, онда морам и то извести, да модификација законског чланка XII. од год. 1867 није ни данас, а не знајући ни када ће се истаћи напред питање, које нам је догорело до ноката. (Одбравање.) Ја ћу да кажем зашто није. (Чујмо, Чујмо!) За то није, што нема ни првога услова за то да се преговори о томе ма само одпочну, јер у крилу Угарске легислативе нема већине за то: оно се не може у напред истаћи, што би се морала нова погодба правити, која се кроз толико фора провлачи, а ми због других ствари немамо каде на њен крај чекати. (Живо одобравање и допадање.)

(Свршиће се.)

ДОПИСИ.

= **Пешта 25. јан.** И пештанске и бечке новине пуне су посматрања о беседи Тисе Калмана. Тиса је заиста све кругове изненадио својом беседом, која је као бомба пала међу све странке уг. сабора. Једни поговараху, други порицаху, да је Тиса пре тога био у дослуху са Шењејом, али како се дослук не мора непосредно него може и посредно водити, то је сва прилика да су ова два мађарска државника ступила у дослук од оно доба, кад се Андраши са Лоњајем онако „случајно“ на жељезници састао и руковао. Неће бити да је без уговореног тактичног плана најпре Шењеји говорио и *нагласио, да је и њему парламентарна владавина темељ*, и да би он сваки лек ван парламентарне владавине сматрао за несрећу Угарске и мађарског народа. Толико је требао Тиса од њега, да и он од своје стране може изјавити, што је изјавио. Тежиште и нагласак Тисине изјаве је у томе: да он државоправно питање у застор меће, да је признао да су заједничке ствари незнатнији узрок и извор садањој финансијској кризи, да се финансији и на постојећем државоправном темељу лека тражити и наћи може, напоследку да је признао двоје: прво, да државоправно поравнање са Аустријом донде важи, док се не промене пристанком Аустрије, с друге пак стране да би најцелисходније било, самосталну Угарску народну банку основати договором са аустријском народном банком.

Сад све бечке новине Тису признају да је способан за владу.

Ја сам вам телеграфисао, да од дана кад је Тиса говорио, сматрају коалицију Шењеја и Тисе за свршену ствар, које је оживотворење питање скорог времена. Шењеји је остентативно честитао Тиси на беседи руковањем. Од оно доба виђају се обојица у саборском коридору у разговору. И Лоњаји је тај дан шетао по коридору левице, али је слабо ко с њиме обштио. Ипак се поговара и то: да ће Лоњаји бити *трећи у савезу*. Је ли то можно, кад је Шењеји пре годину дана баш на Лоњајеву владавину циљајући говорио о потреби „владе чисти руку,“ и кад су Тисини доглавници и у преси и сабору све своје стреле на Лоњаја упирали — то би могло бити питање, кад данас не би свашта могло бити можно, особито у Угарској.

Можда ће то морати бити и због Андрашије, који ревнује са Шењејом, и који би свакако требао какав год клин у процепу између Шењејевог и Тисиног правца; можда без тога не би Шењеји и Тиса парламентарно владати могли бар за време трајања овог сабора, јер Лоњаји располаже са неки 70 гласова, Шењеји тек ако има око 30, Тиса око 60 поуздани гласова, што се приступом „средње странке“ неће знатно умножити.

Језгра Деаковаца, коју сад називају „кликом“, није најпријазнија коалицији. Тамо спадају: Ченгери, Сил, Керкапољи, Пулски и неки министри, нарочито Сапари. Но пад Битовљевог министарства је неодклоњив. Синоћ је као што сам од једног учесника чуо, а као што и данашњи „П. Лојд“ наговештава, министар-председник Вито у деаковском клубу изјаснио се, да ће по свршетку генералне буџетске дебате, која ће се по свој прилици свршити усвајањем предлога за основу специјалне дебате, но пре почетка ове специјалне дебате, ставити питање: да ли сабор прима предлог владин о начину „покрића“ дефицита, и да ће влада тиме скопчати *питање поверења*, јер жели, да се криза што пре сврши десно, или лево. Како је извесно, да ће ту остати у мањини, то ће се мена у влади догодити и пре тако зване *апропријације* буџета т. ј. пре гласања о оној клаузули у финансијском

законском предлогу, где се каже: да се изведење одобреног буџета поверава том и том министарству.

И тако ће ова влада свршити, не свршив ни српског црквеног питања, с којим узгред буди речено, Трефор ни сам незна шта ће, него упућује на Пилата — Битова.

Ни о судбини „Српске Матице“ Трефор ни како да држи конференцију, коју је добив извештај председника Матице, желио држати са неким посланицима Србима. И тако ће ствар запасти у оставину старе владе новој.

Кад сам у пређашњем допису рекао: да би се задовољили са владом „чисти руку“, и додајмо „ма како строгог, али *правичног*, или бар *законитог* поступања“ — тим сам изразио, што је свима заступницима „народности“ било на језику, кад се почело поговарати о паду ове владе, која је на то спала, да своју слабост у државним и финансијским стварима пред Мађарима застире незаконитом *енергијом*, или ти простом напасти на немађарске народности, и њине културне заводе. Мађарска влада „чистијн руку“ била би мање *исноштливије* зло по немађарске народности. Из тога пак не сљедује, да би се наш положај према њој променио, само би од начина поступка према немађарским народностима зависио и начин, тон, и „такт“ наше опозиције.

— **НОВИ САД** 28. јануара. — Ововарошки велики жупан Анд. Флат, као владин повереник за вођење у истраге српској Матици, пушта се како дознајемо и преко међе оне власти, која се у ованој прилици и самом комесару може допустити, ако се неће иначе „шиканерија“ или што слично да допусти чинити, бајаги из обзира „државни интереса.“

Тако је н. пр. до сад прешао у прегледању своме *све записнике* скупштинске од 1864 год, па овамо, од којих су *сви* осим овог последње скупштине, били својим путем поднешени министарству, и министарство им није ништа могло приметити, нити је какву замерку учинило. По томе овај његов посао није ништа друго до кињење матичини чиновника, који имају друга званична матичина посла, за који су плаћени, и који наравно да мора застајати.

Тако исто може се као шиканерија сматрати, што повереник владин Флат захтева исказ од *свију* награда које је матица до сад књижевницима за књижевне производе дала, и не само то, него још захтева да му се покаже и на *чији* предлог је која награда досуђена.

Ова је *инквизиција* као што видимо врло обележеног карактера, и тешко да се даје довести у склад са јавном Матици саопштеном инштрукцијом владиног повереника.

ТЕЛЕГРАМ „ЗАСТАВИ“.

Беч. 28. јануара. — Овдашњи меродавни кругови врло задовољни са министарством у Србији (верујемо! У.)

Поговора се да ће овдашњи (Ауерспергов) кабинет дати оставку.

Из Шпаније стиже вест, да је карлистичка војска код Естеле одржала победу над војском краља Алфонза.

Пешта 28. јан. — Јуче у буџетској дебати говорио Бито. После гласања о буџету министарство свакојако одступа, и само од сразмере у већини зависи коалиција или реконструкција владе из деаковаца. Лоњаји фигурира свуда као члан будућег кабинета, било да наступи коалицијоно, било из деаковаца обновљено министарство. Данас говори Гици; сутра ће др. Костић против Паулера.

НОВИЈЕ.

— Министар унутарњи послова разаслао је на јурисдикције у Угарској, да се само онда даје допуштење девојкама у земљи да у Романију и турске земље путују, када конзул аустријски отуда потврди да се може ослонити на понуде које се чине девојкама, да буду собарице или келнерке, јер трговина са девојкама из Угарске Ердеља и Романије јако маха отима и унесрећује се толики млад свет женски.

— 20 о. м. отворен је парламенат енглески са престолном беседом, у којој се наводи како се краљица брине за мир, како је влада њена одбила понуду да се продужи брисељска конференција да ће се скорим решити питање о признању новог краља шпанског. Краљица изјављује да земља може бити задовољна са својим финансијским стањем, да земља у иметку напредује, да ће влада скорим о томе се саветовати, да ли да се укине изузетно стање у Ирланду и пријављује закон о државним тужноцима.

— *Зорила* је позван да због републиканске пропаганде иде из Шпаније.

— Горњи и доњи дом енглески вотирао је деногласно адресу на престолни говор.

Поред свега тога што су рачуни свима онима који нам за „огласе“ из прошле године дугују разаслани, још никако да нам стигну и новци који нам за то припадају. С тога овим опомињемо све, који нам по рачунима што дугују, да свој дуг намире, како неби били принуђени другим путем доћи до онога што нам припада.

У Н. Саду 28. јан.

Администрација „Заставе“.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

ГЛАС НАРОДА

ЗА 1874. Г.

51 ТАБАК СА 25 СЛИКА

повезан у меке корице, може се добити по 3 фор. комад.

Ово нарочито вреди за школске књижнице и иначе за сваког, који нема подпуних бројева овога листа.

Ко жели да му се per Nachnahme пошље, нека се обрати

Српској нар. задруж. штампарији
у Новоме Саду

у којој се могу добити и поједини бројеви „Гласа Народа“ од 1. до 35. комад по 10 нов., за које ваља напред новце послати.

ЈАВНО ПОПУЛАРНО ПРЕДАВАЊЕ

о новом изборном закону за земаљског посланика, даваће др. Стеван Павловић као члан „српског новосадског кола“ у дворани истога друштва (пређе: српске радиности) у четвртак што иде, 29. јан. (9. фебр.) 1875, у 5 сати по подне. Улазак бесплатан.

ПОЗИВ
на

ВЕЧЕРЊУ ЗАБАВУ С ИГРАНКОМ,

што приређује **српско новосадско друштво „коло“** у очи сретења 1 (13) фебруара у српској читаоници (пређ. друштву за радиност). Чист приход на друштвене цели. Улазна цена 60 нов., а на каси 1 фор. а. вр. Добровољни прилози примају се са захвалношћу и објавиће се путем новина. Улазнице се могу добити у трговинама: Браће М. Поповића и Јов. Ђурчића и у вече на каси.

☛ Молимо наш женски и мушки свет, да дође у што простијем оделу. — Почетак у $7\frac{1}{2}$ часова у вече.

ОДБОР.

ИСПРАВАК.

У прошлом броју у уводном чланку други ред од краја стоји: непарламентарног што је погрешка, јер ваља да стоји: не чисто парламентарног, — што се са овим исправља.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

На упражњено парохијско место у Безман-Петровчићу овим се стечај отвара.

Просиоци имају молбе своје са пуним исправама снабдевене до 20 фебруара о. г. консисторији овој поднети.

Ие седнице конзисторијалне, у Карловци 16. Јан. 1875. год. држане,

2—3 КОНСИСТ. АРХИД. КАРЛОВАЧКЕ.

СТЕЧАЈ.

Код православне српске св. Спиридонске општине у Петрињи бившој војничкој крајини упражнено учитељско место. Плата је 400 ф. а. вр. слободан стан и башта.—

Осим учитељске дужности биће обвезан изабрани у цркви певати и децу у пјенију обучавати, перовођа бити и уз спровод ићи.

Компетенти нека изволе најдаље до 16. фебруара о. г своје молбенице са нужним сведочанствима шк. црк. одбору поднети.

Из седнице шк. црк. Одбора Петриња 16. јан. 1875.

ЈОЦА ВУЧАНОВ, перовођа. 2—2 — председник ГАВРИЛ ВИШОШЕВИЋ.

ЗА ПОРОДИЦЕ.

Препоручујемо следеће врсте тејева, особитог квалитета и по најумеренију цену:

Породични теј 1 ℔ бечке мере $3\frac{1}{2}$ ф. а. вр.
Царски меланж 1 ℔ бечке мере 4 фор.
Московски меланж 1 ℔ бечке мере 5 фор.
Јамајка рум $\frac{1}{2}$ маса 1 фор. 20 н.
Јамајка рум $\frac{1}{2}$ маса 1 фор. 50 н.
Бразилијански рум 1 мас 1 фор.
Холандски пунч-есенц вел. бутела 1 фор.

Ценовник шаљемо по жељи безплатно, ствари шаљу се или поштом, или лађом, или жељезницом у наточ.

Dietrich & Gottschlig,
k. k. Hof- Thee- & Rumhandlung Buda-Pest
IV. Weitzenergasse Nr. 14.
10—10

ГОСТИОНИЦА И КАВАНА

КОД „ОРЛА“ У РУМИ

са шест соба за пашажере, пространим гостинским собама, напуњеном леденицом, пространом авлијом, баштом, шталом и шупом, даје се од 1. априла 1875 до 31. марта 1878. како под закуп тако и на рачун. Локал је сасвим уређен и у њему је врло добар билијар.

Ближи услови могу се дознати код

Браће Ристера,
у Руми.
3—6

СТЕЧАЈ.

По трећи пут отвара се стечај на упражњено учитељско место у Мошорину у Бачкој дијецези.

Плата је учитеља 360 фор. у новцу, два хвата дрва, сламе за огрев, слободан стан с баштом, и 1 ф. од погреба, кад ко захте учитеља.

Осим прописани школски дужности — дужност је учитеља у цркви појати.

Рок пријаве до 16. фебруара по ст. календару.

У Мошорину 11. јануара 1875.

СТЕВАН МИЛЕТИЋ, председник.

2—3

Опште уважени и лекарским доказима апробирати штајерски

БИЉНИ СОК

може се увек свеж добити у Н. Саду у апотеци Грозингерово, код г. Д. Коде и Љубе Стефановића.

Цена је по флаши 87 н. а. вр. 20—

ПРВА БАЧКА ТРГОВАЧКА И ПРОМЕТНА БАНКА

У НОВОМЕ САДУ

установљава на основу §. 1. налазећег се у додатку правила њених један особени завод вересионички којега чланови један за другог јамче и који на то смера, да члановима својима кроз уживање вере унапређење радње свакога појединога олакша.

Чланови могу по §. 2. само житељи Новога Сада бити.

Чланови тога завода могу зајам на њихове менице узети али те исте менице несмеду на мање већ ф. 100, — и не преко три месеца гласити.

Прва бачка трговачка и прометна банка позива даклем са тим обитеље Новога Сада, који се томе заводу прикључити желе да подпуно исписане молбенице које се у нашем заводу добити могу својеручно подписане поднесу.

Нови Сад 6 фебруара 1875. УПРАВА.

САМО ЗА

27 КР.

на бечки риф, комад или пар продају се под најстрожијом гаранцијом за најбољи квалитет и праву вредност хеспапа у великом и у малом

ШТОФОВИ за хаљине од овчије вуне

најфинији и најмодернији у свима бојама, прости, пругасти или шотиш-карирани, као: листер и рипс; за тим дијагонални штофови за огртаче, од једне боје или шотиш-карирани, најновији и најлепши за јесен и зиму такозвани

Nordpol-Flanell
(WATTMOL)

најновији тешки штофови за северни пол, најмодерни бархент за хаљине, косиновски перкељ, крепон турски (за спавање одело,) плави пике, мрки као и бели бархент са шиирлом или фланелом, румбургерска, холендерска, ненадмашна шлеска опредена, као и кућевна и кожна платна; бојадисане, са цвећем, цицане и беле мусулинске завесе са чипкама, атласке превлаке за креветне кажине, бојадисане креветне хаљине, ручне мараме од платна и даваста, исти такп салвета, превлаке на модроце и софе, шифон, $^6/_4$ и $^6/_4$ широк, федерити, свилене и кашмирске поше у сваком фасону; чараше, обојци, рукавице, џепне мараме од платна и батиста, велико стоваришне свилених и сомотских трака и чипака у свима бојама и ширинама и сијасет других ствари могу се добити једино и искључиво у најсолиднијем најстаријем и првом основаном

СТОВАРИШТУ ЕСПАПА
ПО 27. НОВЧ. А. ВР.

Беч, Kärntnerstrasse, Nr. 52. (Bürgerspital-Gebäude.)

Наручбине per Nachnahme извршују се тачно и савесно. Мустре и списак есипа шаље се бадава.

ИОЛАКОВО
НОВООТВОРЕНО

Универзално стовариште хеспапа по

27 КР.

У Бечу, Mariahilfstrasse Nr. 1.

Продају се под најстрожијом гаранцијом за најбољи квалитет и праву вредност хеспапа у великом и малом

ШТОФОВИ за хаљине од овчије вуне

најфинији и најмодернији у свима бојама, прости, пругасти и шотиш-карирани, као: листер, рипс, дијагонални штофови за огртаче, од једне боје као и шотиш-карирани, најновији и најлепши за јесен и зиму такозвани **Nordpol-Flanell** (Wattmol) и најновији тешки штофови за северни пол, најмодернији бархент за хаљине, косиновски перкељ, крепон турски (за спавање одело), пике, плави, мрки, као и бели бархент са шиирлом или фланелом, румбургерска, холендерска, ненадмашна шлеска опредена, као и кућевна и кожна платна, бојадисане, са цвећем, цицане и беле мусулинске завесе са чипкама, атласке превлаке за креветске кажине, бојадисане креветско рубље, ручне мараме од платна и даваста, такп исти салвета, превлаке за модроце и софе, шифон, $^6/_4$ и $^6/_4$ широк, федерити, свилене и кашмирске поше у сваком фасону, чараше, обојци, рукавице, џепне мараме од платна и батиста, велико стоваришне свилених и сомотских трака и чипака у свима бојама и ширинама и силне друге ствари

све само 27. новч.

Наручбине per Nachnahme извршују се тачно и савесно. Мустре и списак хеспапа шаље се gratis и franco. 16—30

ПОЗИВ

У ДРУГУ РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

„БАЧКО-ПОТИСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ“

која ће се држати у сместишту завода 15. (27.) фебруара т. г. у 9 часова пре подне.

ПРЕДМЕТИ СУ СЛЕДЕЋИ:

1. Годишњи извештај о радњи друштвеној;
2. Полагање рачуна са извештајем годишњег ревизионог одбора и одобрење на рад годишњег управљајућег одбора;
3. Располагање са чистим добитком;
4. Избор председника, управитеља, одборника, ревизионог одбора за годину 1875 и два члана ради оверовљења записника. У случају пак, ако би преиначени устав од владе одобрен био, тада ће се обавити конституисање по ново-одобреном уставу;
5. Одборски предлози на главну скупштину упућени;
6. Предлози појединих чланова, који су у смислу устава на главну скупштину упућени:

Сваки деоничар, има по уставу §. 59. своју деоницу, на четир дана у заводу показати, урачунавајући овамо и сам дан скупштине

У Ст. Бечеју 12. (24.) јануара 1875. **„Председништво“.**

Властник др. Свет. Милетић. Одговорни уредник Стеван Поповић. Издавалац „Задруга за срп. народну штампарију.“

Српска народна задружна штампарија.